

פנים אל פנים בהוראה - מכתמים בדעה אחרת

ערן שר, הטכניון

1. אמר רבי חמא בר חנינא: אין סכין מתחדדת אלא בירך של חברתה, כך אין תלמיד חכם מתחדד אלא בחברו (בראשית רבה, פרשה סט ב).
2. כשם שעץ קטן מדליק את הגדול כך תלמיד קטן מחדד הרב עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפוארה (רמב"ם, הלכות תלמוד תורה פרק ה הלכה יג). וזהו שאמר ר' חנינא: הרבה למדתי מרבתיי, ומחברי יותר מרבתיי, ומתלמידי יותר מכולם (תענית ז).
3. למות באוהלה של תורה - קרב בבית המדרש, הלימוד המעמיק הוא מלחמה "מלחמתה של תורה" והתלמידים לוחמים יקראו.
4. יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם - אסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם, וניתן לנו רשות להיאבק וללחום בדבריהם ולתרץ קושייתם בענווה ובהכנעה (בעפר רגליהם), ולא לישא פני איש, רק לאהוב האמת.
5. ומת רבי שמעון בן לקיש. היה רבי יוחנן מצטער אחריו הרבה. ולא ירד לבית הוועד. אמרו חכמים: מי ילך להניח דעתו? - ילך ר' אלעזר בן פדת ששמועותיו מחודדות. בא וישב לפניו. כל מה שהיה ר' יוחנן אומר - אמר לו ר' אלעזר בן פדת: "תניא דמסייעא לך" [=יש אמירת תנאים שתומכת בטענתך]. אמר לו ר' יוחנן: אתה כבן לקיש? בן לקיש כשהייתי אומר דבר, היה מקשה לי עשרים וארבע קושיות ואני מתרץ לו עשרים וארבעה תירוצים - והשמועה נתרווחה מאליה; ואתה אומר "תניא דמסייעא לך" - וכי איני יודע שיפה אמרתי?! עמד וקרע את בגדיו ובכה ואמר: "היכן אתה בן לקיש! היכן אתה בן לקיש!" היה צועק והולך עד שנטרפה עליו דעתו. ביקשו עליו חכמים רחמים ומת (תלמוד בבלי, בבא מציעא, דף פד, עמוד א-ב).
6. תופסי התורה מהלכים כפופים ומפלפלים עם עצמם. אומר אחד לעצמו, אם ר' שלמה יאמר כך, אני אשאל כך, ואם ישיב כך, אני אשאל כך. כשם שזה אומר, כך אומר חברו, וכן כל אחד ואחד (עגנון, שני תלמידי חכמים).
7. ויש עוד ענווה טובה מאוד, שייכנע [המורה] לפני תלמידיו, ויפרש להם כל סתום, לגדול לפי גדלו, ולקטן לפי קטנו, ויפרש ויחזור ויפרש בסבר פנים יפות עד שיבינו. ולא יאמר, איך אשיב עליו עד שיבין, הלא לבו קשה כאבן! ויסדר העניין בנחת כמה פעמים (אורחות צדיקים, שער הענווה, עמוד כז).
8. מורה מצוין היה ר' טרפון. שיטת הלימודים שלו מתנגדת לנוהג שהמורה מדבר ומשמיע לתלמידיו את כל ידיעותיו ומעמיסן על זיכרונו. בשיטתו על המורה לשאול שאלות, לנהל דיון, וכך להביא את תלמידיו לעיין בנושא. התלמידים עצמם רוכשים את הידיעות שתהינה שמורות בזיכרונו, ורק כך הם הולכים ומתפתחים כלומדים עצמאיים. רגיל היה להציע שאלות לפני תלמידיו. כאשר שאלוהו הם, היה משתדל לדובבם, והיה אומר להם: "אמרו אתם" (מכילתא בשלח מסכתא ב פרשה ה).